

РЕЦЕНЗІЇ, ІНФОРМАЦІЯ

УДК 94(477)«1656»

Тарас Чухліб**«ВІЙНА І МИР» ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
В ПРОЧИТАННІ ІСТОРИКА ЯРОСЛАВА ФЕДУРУКА**

(Рец. на: Федорук Я. О. Віленський договір 1656 року.

Східноєвропейська криза і Україна у середині XVII ст.

– К.: ВД «Києво-Могилянська академія». – 623 с.)

«У цій книзі розглядається проблема, яка хвилювала людство протягом усього його цивілізаційного існування, – війни і миру», – такими гучними словами розпочав свою книгу Ярослав Федорук. Однак не лише це глобальне питання зацікавило знаного історика, а й та важлива проблема як під час періоду «війни і миру» започатковуються нові політичні інституції та державні утворення. Як зазначав свого часу видатний німецький вчений Макс Вебер, нація або ж етнос усвідомлюють себе як щось цілісне й специфічне, насамперед, при зіткненні чи взаємодії з іншими народами і державами, тобто вони здійснюють ідентифікуються лише у тому випадку, коли вступають у систему міжнародних відносин. І саме тому нова ґрунтовна монографія вченого з одного боку продовжує його попередні напрацювання³⁶⁴, а з іншого – є надзвичайно актуальною, адже комплексно розглядає одну з перших спроб самопроголошеної на теренах Речі Посполитої держави Богдана Хмельницького стати об'єктом міжнародної політики у Центрально-Східній та Східній Європі.

Відомо, що дипломатичний акт у Вільно 1656 р. започаткував цілу серію переговорів між Московським царством і Річчю Посполитою, наслідком яких стало укладення сумнозвісних антиукраїнських Андрусівського перемир'я 1667 р., а згодом і Вічного миру 1686 р. До примирення між Варшавою та Москвою так чи інакше залучалися Австрія, Франція, Англія, Швеція та Бранденбург. У даному випадку слід наголосити на тому, що західноєвропейська історіографія оцінює міжнародну ситуацію, яка склалася на середину – другу половину XVII ст. в межах т. зв. Генеральної кризи. Це була загальна політична криза, яка на думку багатьох вчених, характеризувалася періодом інтенсивних військових конфліктів та повстань васалів проти своїх сюзеренів («васальної активності»), що на той час охопили увесь Європейський континент.

---

³⁶⁴ Федорук Я. Зовнішньополітична діяльність Б. Хмельницького і формування його політичної програми (1648 – серпень 1649 рр.). — Львів, 1993. – 120 с.; Його ж. Міжнародна дипломатія і політика України 1654 – 1657. – Львів, 1996. – Ч.1:1654. – 264 с.

Отже, монографія присвячена актуальній проблемі, що становить великий науковий та практичний інтерес як в силу теоретичної важливості, так і в зв'язку з недостатньою розробленістю. Хоча оцінку процесам міжнародного утвердження Українського гетьманату, починаючи від XIX ст., давало багато вчених (М. Костомаров, В. Антонович, М. Грушевський, Ф. Уманець, В. Липинський, О. Терлецький, С. Томашівський, С. Рудницький, Д. Оляничин, Б. Крупницький, В. Гарасимчук, М. Андрусак, І. Лисяк-Рудницький, О. Оглоблин, М. Марченко, І. Бутич, В. Голобуцький, Ф. Шевченко, М. Кордуба, В. Дубровський, А. Яковлів, Л. Окиншевич, Д. Дорошенко, М. Петровський, І. Крип'якевич, О. Прицак, З. Когут, О. Субтельний, В. Смолій та В. Степанков, Д. Наливайко, Л. Винар, Л. Мельник, Я. Дашкевич, В. Сергійчук, Ю. Мицик, В. Щербак, Ф. Сисин, О. Гуржій, П. Сас, С. Плохій, С. Величенко, С. Леп'явко, В. Брехуненко, Т. Чухліб, О. Галенко, В. Горобець, В. Станіславський, В. Газін), однак до розкриття значення для української історії Віленського договору 1656 р. більшість з названих вчених зверталися лише епізодично.

Мета рецензованої книги полягає в тому, щоб, по-перше, на основі вивчення різноманітних джерел, а також аналізу української, російської, польської, шведської, французької, німецької та англomовної історіографії дослідити розвиток міжнародних відносин у середині XVII ст. в напрямку укладення мирного договору між Московським царством і Річчю Посполитою. На основі московських, польсько-литовських, австрійських і українських документів автор простежив розвиток дипломатичних дискусій під час роботи посольського з'їзду, а також визначив, яке місце в обговореннях під Вільном займало питання політико-правового статусу України та її кордонів та як цей договір вплинув на зовнішню політику уряду Богдана Хмельницького.

Хронологічні межі дослідження науково обґрунтовані, а дослідження має такі завдання: розкриття дипломатії Габсбурзької імперії наприкінці 1654 – у середині 1655 рр., в результаті якої почалися переговори австрійських послів у Москві про польсько-московське примирення; показ реакції Шведського королівства на зміни міжнародних відносин у Центрально-Східній Європі після сходження на шведський престол у червні 1654 р.; з'ясування того, як напад Швеції на Річ Посполиту вплинув на міжнародні відносини того часу, зокрема на російсько-шведське протистояння у Великому князівстві Литовському, Лівонії та балтійському регіоні в цілому; вивченні політики Бранденбурзького князівства і Східної Пруссії та її впливи на дипломатію Швеції, Росії і Речі Посполитої; визначенні ролі Австрії у планах Яна Казимира щодо визволення країни від шведського і російського завоювання; встановлення мотивів польсько-литовських політиків, за якими вони

здійснювали проект передачі корони комусь із інших володарів *vivente rege*, тобто за життя пануючого короля; аналіз московсько-литовсько-польських відносин від осені 1655 р. до середини 1656 р., коли Олексій Михайлович і Ян Казимир вирішили всі питання щодо майбутніх переговорів під Вільном і виробили повноважні інструкції своїм послам; характеристика політики Швеції у період, коли між Росією і Річчю Посполитою велися безпосередні переговори про скликання Віленської комісії, і виділити впливи Франції на розвиток дипломатії у Центрально-Східній Європі у цей час; дослідження позиції Української держави Богдана Хмельницького у 1656 р. щодо ймовірного укладення миру між Росією і Річчю Посполитою; аналіз самого процесу переговорів під Вільном, етапи роботи комісії, головні проблеми, довкола яких учасники вели дискусії, і умови самого договору від 3 листопада 1656 р.; вивчення діяльності українського посольства на переговорах і реакцію політиків у Чигирині на новини про укладення Віленського договору.

Слід зазначити, що у книзі Я. Федорука окрім українських праць і джерел використовувалися також дослідження і матеріали російського, польського, шведського, німецького, англійського та латинського походження. Бралися також до уваги хорватські, данські, французькі й італійські документи. Залучення такого широкого комплексу публікацій та архівних матеріалів дало змогу авторові багатогранно оцінювати події та явища з погляду безпосередніх учасників історичного процесу. Окрім того, до наукового обігу залучено багато рукописних джерел з цієї проблематики, які зберігаються в українських, російських і польських архівних та бібліотечних зібраннях. Чимало фактичного матеріалу було запроваджено у результаті ретельного вивчення публікованих корпусних або серійних багатотомних видань джерел, які є підставовими для вивчення історії Польщі, Росії, Англії, Швеції, Бранденбурга-Пруссії тощо. Були опрацьовані навіть протоколи шведського ріксроду.

У першому розділі «Проблема війни і миру у відносинах між Річчю Посполитою, Московською державою і Швецією у першій половині 1655 року» (сс. 59-129) розкриваються складні дипломатичні відносини між Росією, Річчю Посполитою та Швецією, до яких залучилася й козацька Україна. Автор оцінює договір між Росією та Україною як прийняття гетьманом царського протекторату. У цьому розділі також розкривається посередництво Австрійської імперії між Москвою та Варшавою, а також зовнішня політика Бранденбурзького курфюрства. Автор ґрунтовно розкриває суперечності, які існували між Річчю Посполитою та Шведським королівством напередодні Північної війни. У даному контексті досліджуються шведсько-

російські та шведсько-українські відносини, австрійсько-шведські дипломатичні зв'язки та зовнішня політика Французького королівства.

Досягненням автора монографії є визначення у другому розділі «Розвиток дипломатії у Центрально-Східній Європі в перші місяці шведського вторгнення до Речі Посполитої (липень – грудень 1655 року)» (сс.130 – 208) питання про наявність «ідеї миру» в Центрально-Східній Європі на початку вторгнення Карла X Густава до Речі Посполитої. Окрім того, у цьому розділі розкриваються австрійсько-польські та австрійсько-шведські відносини під час першого року Північної війни, які подаються у взаємодії з політичними позиціями Бранденбурга-Пруссії та Франції. Особливу увагу Я.Федорук звертає на переговори московського царя Олексія Михайловича з гетьманами і шляхтою Великого князівства Литовського, прибуття австрійського і шведського посольств до Москви у 1655 р. Дані історичні сюжети розглядаються вперше в українській історіографії. По суті, другий і третій розділи дисертації є вступними, адже розкривають передумови міжнародної ситуації, які призвели до Віленської комісії.

Безпосередні приготування до скликання польсько-російської мирної комісії у Вільно 1656 р. досліджуються в четвертому розділі «Підготовка московсько-польських переговорів і дипломатичне втручання європейських країн у першій половині 1656 року» (сс.209 – 322). Автором, зокрема, з'ясовано, що саме Австрійська імперія домоглася скликання польсько-російської мирної комісії: «Наприкінці 1655 року Москва стояла на порозі війни зі Швецією і австрійська дипломатія цілеспрямовано штовхала Олексія Михайловича до цього конфлікту. Габсбурзька імперія постійно відчувала велику загрозу як з боку Швеції, так і багатьох європейських країн, що підбурювали Карла X здійснити напад на Австрію. ...Посередницька політика імператора, що велася при дворі Яна Казимира, досить вдало накладалася на успішну діяльність Алегретті й Лорбаха у Москві. ...Отож Фердинанд III брав на себе досить важкі посередницькі зобов'язання, оскільки домовитися про мир між Річчю Посполитою і Москвою, як передбачалося, можна було лише за умови, що Яна Казимира вдасться переконати піти на значні територіальні поступки».

До наукового обігу вперше впроваджено матеріали австрійських посольств до Москви з пропозиціями припинення війни з Польщею. Вказано на причини оголошення Московським царством війни Шведському королівству в 1656 р. На широкому джерельному матеріалі розкривається історія організації Віленських переговорів у червні – липні 1656 р. У цьому розділі також йдеться про французьке посередництво між Швецією і Річчю Посполитою та зовнішню політику курфюрста Фрідріха Вільгельма, австрійсько-польські відносини тощо. Особлива увага

звертається на висвітлення ставлення гетьманського уряду Богдана Хмельницького до підготовки Віленських переговорів. Зокрема, дисертант зазначив: «Навесні 1656 р. українсько-польські переговори відбувалися саме в умовах, коли процес підготовки Віленського з'їзду виходив на завершальну стадію. ...У відповідь на московсько-польські відносини Богдан Хмельницький поживавлював свої контакти з Карлом Ґуставом і Юрієм Ракоцієм, одночасно розвиваючи перед царем плани великого походу в Польщу та Велике князівство Литовське. ... Ще одна справа, яка впливала на вироблення позиції в політиці українського уряду влітку 1656 р., стосувалася Білої Русі».

Розділ четвертий «Віленська комісія у політиці Московської держави та Речі Посполитої (22 серпня – 3 листопада 1656 року)» (сс. 323 – 442) є основною частиною книги Я. Федорука. У ньому автор розглядає: російські, польсько-литовські та австрійські дипломатичні інструкції, які були підготовлені напередодні переговорів, дискусії на першому етапі комісії (22 – 26 серпня); проблему елекції царя на королівство Речі Посполитої (26 серпня – 7 вересня); «релігійне питання»; обговорення на завершальній стадії переговорів та укладення самого Віленського договору (19 жовтня – 3 листопада).

Найбільш цікавим, і не лише для українських істориків, є розділ п'ятий під назвою «Проблема українсько-польського кордону на комісії. Богдан Хмельницький і Віленські переговори восени 1656 – на початку 1657 років» (сс. 443 – 510), адже як зазначає сам автор, українське питання в роботі Віленської комісії було одним з найважливіших. Спочатку автор проаналізував накази Богдана Хмельницького на Віленські переговори: «Інструкція гетьмана порушувала, головним чином, проблеми православної віри у Речі Посполитій, ліквідації унії, захисту православних урядників тощо. Найголовніше питання українсько-польських відносин – окреслення нового кордону між обома країнами – у цьому документі розглядалося в контексті повернення православної людності єпископств, архимандритств, ігуменств, церков і маєтностей духовенства. Тут наголошувалося, що всі ці території повинні були знову стати православними у разі, якщо не вдасться встановити прикордонну лінію згідно зі стародавніми руськими князями». Одночасно вивчається проблема українсько-шведських стосунків, яка полягала у дразливому територіальному питанні: «Не викликає сумніву той факт, що питання точно окресленого українсько-польського кордону набирало для тогочасної зовнішньої політики Богдана Хмельницького першорядної ваги. Очевидною перед нами постає програма гетьмана стосовно формування нового устрою Війська Запорозького на ідеологічній основі, яка своїм корінням стояла на міцному ґрунті історичної традиції київських князів. У взаєминах з Юрієм II Ракоцієм

і Карлом X Густавом вимога встановити кордон по р. Віслу також була тим головним пунктом, від якого Богдан Хмельницький узалежнював укладення договорів із цими правителями».

Дуже актуальними, як це не дивно, для міжнародного становища сучасної України є параграфи 5.2 «Територіальні дискусії на Віленській комісії про Україну. Посольство Романа Гапоненка до Риги та Вільна», 5.3. «Питання білоцерківської прикордонної лінії. Віленські домовленості про Україну» та 5.5 «Ставлення Богдана Хмельницького до переговорів під Вільном в останні місяці 1656 – на початку 1657 років». «Польсько-литовські комісари, згідно зі своєю інструкцією, почали докоряти російським послам за прийняття України під царський протекторат ще перед тим, як московсько-польська війна розпочалася, і за зв'язки Олексія Михайловича з українським гетьманом до 1654 р. Зі свого боку, московські великі послы робили заяви про порушення Яном Казимиром зобов'язань перед козаками, які він брав на коронації у 1649 р. Згідно з їхніми аргументами, Росія прийняла Україну в своє підданство лише для того, щоб Богдан Хмельницький не став васалом інших правителів – турецького султана або кримського хана», – переконливо аргументував свою позицію Я. Федорук.

Автор на широкому міжнародному тлі розкрив велику гостроту дискусій стосовно України, що відбувалися між російськими та польсько-литовськими послами на завершальній стадії переговорів, починаючи з останньої декади жовтня 1656 р. У цілому ж тоді і для Московського царства, і для Речі Посполитої питання полягало в тому, чи договір під Вільном не був остаточною підставою для Богдана Хмельницького, щоб шукати собі іншого протектора, особливо, якщо йшлося про шведського короля. Автор зауважив, що українське посольство під Вільном зі своїми вимогами щодо цілісної України в межах київських князів ніяк не вписувалося в контекст російських домагань царя про елекцію на королівство або польсько-литовських – про відновлення старого кордону за Поляновським миром 1634 р.

Як видається, окремий пункт про Україну, зафіксований у Віленському договорі й справді мав велике значення для московсько-польських відносин. Для виконання цього пункту росіяни брали на себе зобов'язання відправити від імені Олексія Михайловича листи до Богдана Хмельницького та його уряду з вимогою, щоб козаки не переходили за визначену «лінію». Про те, що Річ Посполита готова була прийняти окреслення на елекційному сеймі українсько-польського кордону по р. Буг, обговорювалося не тільки у Вільно, але і на переговорах московського посла Артамона Матвеева з литовським гетьманом Вінцентієм Гонсевським, що відбувалися в Кейданах у грудні 1656 р.

У книзі досліджено, що восени 1656 р. у столичному Чигирині було проведено щонайменше дві Старшинські ради, головною метою яких стало обговорення проблем українсько-семигородського союзу, майбутньої ліги зі Швецією, російсько-польського договору і діяльності Романа Гапоненка під Вільном. Для успішного здійснення планів Юрія II Ракоція і Карла X Густава у справі залучення козаків проти Речі Посполитої інформація про Віленські переговори, отримана Хмельницьким, накладалася на ці чигиринські обговорення досить вдало. Саме такий настрій повинен був панувати у Чигирині для успішної організації спільного із Семигородом та Швецією походу проти Польщі у той час, коли сам Ян II Казимир укладав угоду з Москвою.

У висновках сформульовано основні результати наукового дослідження. Визначено, що Віленський договір 1656 р., укладений між Річчю Посполитою і Московським царством за посередництвом Австрійської імперії був однією з найважливіших дипломатичних подій у Центральній-Східній та Східній Європі в середині XVII ст. Підготовка і проведення Віленської комісії відбувалися в умовах насиченого розвитку тогочасних міжнародних відносин. У деклараціях війни й пошуках миру політика багатьох держав тісно перепліталася в єдиній системі, в якій рішення, що приймалися одними країнами, мали більші чи менші впливи на історію інших країн та народів, що єдналися або протиставлялися під час формування політичних інтересів, коаліцій та союзів у Європі. Отже, дане дослідження виходить за межі локального вузьконаціонального дослідження і містить широкий спектр політики багатьох держав.

Одним із найголовніших питань під час російсько-польських дискусій щодо України була справа західного кордону між Військом Запорозьким і Короною Польською. У таємному царському наказі для російських великих послів на Віленські переговори говорилося обстоювати прикордонну межу між Україною і Польщею по р. Буг (суч. Західний Буг). Вперше росіяни, як аргументовано довів Я. Федорук, порушили це питання перед польсько-литовськими комісарами на шостому засіданні 22 серпня (1 вересня), однак така вимога була зустрінута категоричною відмовою з боку поляків. Останні, згідно з інструкцією Яна II Казимира, мав право погодитися лише на «зборівську лінію». При цьому український історик вступає в полеміку стосовно висвітлення історичних реалій з російським вченим Борисом Флорею.

Укладений 3 листопада 1656 р. Віленський договір зобов'язував Олексія Михайловича стримувати козацьку Україну від нападів на землі Речі Посполитої. Голова російського посольства, окрім того, запевняв польсько-литовських комісарів, що він відправить до гетьмана Хмельницького накази із заборонаю переходити

прикоронну лінію. Однак у цих листах не подавалося інформації про хід переговорів під Вільном та укладені статті договору. Перші реляції українського посла у Вільно Романа Гапоненка про результати його дипломатичного доручення, зроблені в Чигирині після повернення восени 1656 р., викликали негативну реакцію Б. Хмельницького. У той час гетьман рішуче взявся за реалізацію останніх військових і дипломатичних приготувань для здійснення походу на Польщу в союзі з семигородським князем Юрієм II Ракоцієм і шведським королем Карлом X Густавом. Російські політики зрозуміли свої тактичні помилки щодо участі українських представників на Віленських переговорах і, бажаючи згладити напруження, відправляли в той час часті посольства до Чигирин. Упродовж наступних переговорів з Річчю Посполитою, що відбувалися протягом 1658 – 1667 рр., Олексій Михайлович змушений був прийняти вимогу польсько-литовських політиків розділити Україну між двома державами по Дніпру. Цей факт остаточно було закріплено між Московською державою і Річчю Посполитою статтями договору 1686 р. Такі наукові підсумки зробив у своїй монографії Я. Федорук.

На жаль, автор хоча б схематично не відобразив післявіленську політику уряду Українського гетьманату, як Б. Хмельницького так і його наступників, яка на наше переконання, полягала у почерговому «вибитті» протекції одного монарха протекцією (або ж прийняттям васальної залежності) іншого володаря, що дістало у вітчизняній історіографії назву політики полівасалітету³⁶⁵. Власне Віленська комісія, на нашу думку, розглядалася Б. Хмельницьким у контексті політики лавірування між більш сильнішими володарями, які постійно ворогували між собою за геополітичну першість в цьому регіоні. А головним секретом вітчизняного полівасалітету, як це не дивно, була мета якнайширшого незалежнення Українського гетьманату від колективної системи монархічної влади в Європі та Азії.

Можна було б звернути увагу й на те, що 1 грудня 1656 р. цезар Фердинанд III Габсбург та король Ян II Казимир підписали Віденський договір, який поновлював усі попередні мирні домовленості між країнами. У його статтях було відзначено, що австрійський імператор докладе усіх зусиль, щоб повернути під владу польського короля непокірних бранденбурзького електора Фрідерика Вільгельма та українського гетьмана Богдана Хмельницького («Inprimis et ante omnia SCMtias per ablegatos suos quantocius dextre tam cum Ser-mo Electore Brandenburgico quam etiam cum ductore Cosacorum Chmielnicio eiusque exercitu agi

³⁶⁵ Див.: Чухліб Т. Секрети українського полівасалітету: Хмельницький – Дорошенко – Мазепа. – К., 2011.

curabit, ut ad obedientiam regi et regno debitam redeant»³⁶⁶). Окрім того, Відень зобов'язувався виступати посередником у переговорах між Польщею та Швецією, а також між Варшавою та Москвою, в т. ч. й щодо «української проблеми».

Тішить та обставина, що автор у тексті праці широко вживає назву «Україна» як відповідник «Війська Запорозького», а також такі означення як «українська політика», «українська позиція», «українські послы» «українсько-шведські», «українсько-польські відносини», а не «козацька політика», «козацькі послы», «козацько-польські відносини» і т. д., що притаманно представникам польської чи російської історіографії. Однак, на нашу думку, Я. Федорук так і не визначився з дуже важливим питанням: а який же все таки політико-правовий статус мала тогочасна Україна? Якщо у відносинах з Московським царством вона, за означенням вченого та багатьох його попередників, перебувала під протекцією (а, отже, можна говорити про існування протегованого державно-політичного утворення), то як, наприклад, сприймали Військо Запорозьке Австрійська імперія, Шведське та Французьке королівство, Трансільванське князівство, Молдавське господарство та інші країни – державою, квазідержавою, автономією, військом чи ще чимось іншим?

З огляду на специфіку дослідження, бажано було у додатку до книги опублікувати не лише повні тексти російських, польсько-литовських, австрійських та українських дипломатичних інструкцій на Віленську комісію, але й самий оригінальний текст (як російський, так і польсько-литовський) самого Віленського договору 1656 р.

Поза тим, ґрунтовна книга Я. Федорука «Віленський договір 1656 року» є першим унікальним вітчизняним дослідженням, що розкриває проблему міжнародного утвердження України за допомогою ідеї «війни і миру» Б. Хмельницького на тлі не лише локальних польсько-литовсько-російських переговорів та дипломатичних положень Віленського перемир'я 1656 р. між Варшавою та Москвою, але й показує як тогочасна міжнародна спільнота (Австрія, Швеція, Франція, Бранденбург) підтримувала або ж заперечувала справу утвердження нової держави на теренах Центрально-Східної та Східної Європи. А нещодавно, 26 червня 2012 р., на засіданні Спеціалізованої вченої ради Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України автор книги публічно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю «Всесвітня історія»³⁶⁷.

³⁶⁶ Traktaty polsko-austriackie z drugie połowy XVII wieku / Oprac. Zb. Wójcik. – Warszawa, 1985. – S.33.

³⁶⁷ Федорук Я. Міжнародні відносини середини XVII століття і укладення Віленського договору між Річчю Посполитою та Росією у 1656 р.: Автореф. дис. ... д.і.н. – К., 2012. – 36 с.

Сподіваємося, що відтепер, на прикладі чудового прочитання Ярославом Федоруком доби Богдана Хмельницького, історики звернуть пильну увагу на вивчення інших важливих міжнародних договорів, які безпосередньо стосувалися історичного поступу України ранньомодерного часу: «Андрусів 1667 року», «Бучач 1672 року», «Журавно 1676 року», «Бахчисарай 1681 року», «Вічний мир 1686 року», «Нарва 1704 року» тощо. Дуже б вже хотілося побачити історичні монографії українських вчених з такими назвами...

Taras Chuhlib

«War and Peace» of Hetman Bohdan Khmelnyts'kys in Historian Yaroslav Fedoruk's Vision [Review: Yaroslav Fedoruk. The Treaty of Vilnius (1656). The East European Crisis and Ukraine in the Middle of Seventeenth Century. – К.: Kyiv-Mohyla Academy Press. – 623 p.]

Тарас Чухлиб

«Война и мир» Гетьмана Богдана Хмельницького в прочтении историка Ярослава Федорука (Рец. на: Федорук Я. О. Виленський договір 1656 року. Східноєвропейська криза і Україна у середині XVII ст. – К.: ВД «Киево-Могилянська академія». – 623 с.)

УДК 281.9(477.7)

Олена Бачинська, Володимир Полторац

КОЗАЦЬКІ ГЕТЬМАНИ – МАГНАТИ – КОРОЛІ

(Рец.: Хало О. Корона Вишневецьких:

історичний роман-хроніка. – К.: Преса України, 2011. – 440 с.)

Лубенська письменниця Ольга Хало презентує на розсуд українського читача долю окатоличеного литовсько-руського (а отже, й українського) роду Вишневецьких. Роду, який пішов від сина литовського князя Ольгерда – Корибута й припинив своє існування у 1744 р. із смертю останнього прямого нащадка – Міхала-Сервація Вишневецького.

Рецензований історичний роман – не перший твір Ольги Іванівни. За змістом він продовжує справжній цикл історичних романів: «Бешкетник», «Відгомін оржицьких степів», «Северин Наливайко», «Катерина Білокур» та ін. Жанр, обраний авторкою, примушує читача до роздумів над долею сім'ї, яка на тлі історичної епохи йде до омріяної корони Речі Посполитої, але на цьому шляху вірність рідній землі. Роман охоплює події кінця XVI – другої половини XVII ст. Судилося Вишневецьким очолити Річ Посполиту в критичний момент її буття, коли держава перебувала в агонії: підтята шаблями козацькими, ятаганами турецькими,